

DİYERBEKİR'İN İLK HUSUSİ GAZETESİ: PEYMÂN

Editör

Doç. Dr. Oktay BOZAN

Yazar

Zülfükar İPEK

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7409-52-0

Kitap Adı

Diyebebir'in İlk Hususi Gazetesi: Peymân

Editör

Doç. Dr. Oktay BOZAN

ORCID iD: 0000-0003-0485-556X

Yazar

Zülfükar İPEK

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

HIS000000

DOI

10.37609/akya.222

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

Editörden

Diyarbakır, basın tarihimiz açısından önemli bir yere sahiptir. Zira Anadolu'nun en eski gazetelerinden birisi olan Diyarbakır gazetesi 3 Ağustos 1869 tarihinde çıkmaya başlamıştır. Diyarbakır gazetesinden sonra 28 Haziran 1909 (15 Haziran 1325)'da yayımlanan ilk hususi gazete “*Peyman*”dır. Bunu 13 Mart 1910'da “*Dicle*”, 26 Temmuz 1913 günü “*Mücahid*”, 18 Haziran 1922'de “*Küçük Mecmua*” adlı gazete ve mecmualar takip etmiştir. Peyman, 20. yüzyılın başında Sultan II. Abdülhamid iktidarının sona erdiği, İttihat ve Terakki Fırkası'nın yönetimde nüfuzunu artırdığı bir dönemde yayınlanmıştır. Bilindiği üzere II. Meşruriyet'in ilanı üzerine İstanbul başta olmak üzere birçok şehirde çok yoğun bir şekilde gazete ve mecmua neşredilmiştir. II. Meşrutiyet büyük bir heyecanla karşılanmış, toplumun farklı kesimleri Sultan II. Abdülhamid dönemindeki yoğun denetimin aksine kendi düşünce ve fikirlerini yayma imkânı bulmuştur.

Peyman gazetesi, bir kurum adına neşredilmemiş ise de aslında gazetenin belirgin bir şekilde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politikası hissedilmektedir. Zira gazetenin yayın ekibi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Diyarbakır şubesinin kurulmasında yer almaktadır. Bunların içlerinde en etkili olanı Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp, Selanik'e giderek İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkez üyesi olması üzerine gazete ile ilişkisi kesilmiştir. Bu nedenle Peyman'ın ilk 12 sayısında Ziya Gökalp'in Diyarbakır ve bölge ile ilgili çok kıymetli yazıları yer almaktadır. Bu nedenle Peyman, Ziya Gökalp'in hem yazı hayatının olgunlaşmasında hem de fikirlerinin topluma yansıtılmasında önemli bir yere sahiptir. Peyman gazetesinde Ziya Gökalp'e ait çok sayıda şiir, araştırma ve makale yer almaktadır. Bunlar içerisinde Hüseyin Vedat takma adıyla yayımlanan “*Diyarbakır nasıl bir vali ister*” başlıklı makalesi hayli ilginçtir. Gökalp, birçok makalesinde keyfi ve haksız uygulamalarda bulunan yöneticileri kıyasıya eleştirmekte, halkın beklenti ve ihtiyaçlarının gözetildiği bir düzenin kurulmasını talep etmiştir. Bu bağlamda Sultan II. Abdülhamid dönemi ve bu dönemde takip edilen siyaset sert bir şekilde eleştirmiştir. Toplumun tüm kesimlerinin “Osmanlı” üst kimliği altında varlığını sürdürmesi ve devleti sahiplenmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Peyman gazetesinde edebiyat, sanat, tarih, coğrafya, ziraat ve dini konulara dair birçok disiplinin istifade edeceği makaleler yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin adım adım yıkılmaya yüz tuttuğu, azınlıkların kendi geleceğine dair planlar yaptığı bir dönemde iktidara yürüyen İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarının idealistliği ve üstlendikleri toplum mühendisliği makalelerde açıkça görülmektedir. Bu dönemde Osmanlı üst kimliğinde toplumun yeniden inşa edilmesi ve küresel kuşatmalara karşı mensubu olunan medeniyetin köklerine dayanarak yeni

bir dirilişin beyhude çabası görölmektedir. Geleneksel toplumsal kodların (aşiret, din, iktidar vb) sorgulanarak milli ve evrensel değerleri bünyesinde barındıran yeni bir gelecek inşasının çabası hissedilmektedir. Basın tarihimiz açısından özgün ve ayrı bir yere sahip olan Peyman gazetesinin transkribini ve değerlendirmesini konu alan bu çalışmanın, özelde Diyarbakır genelde ise bölge ile ilgili çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Doç. Dr. Oktay BOZAN

ÖNSÖZ

İnsanoğlu, fıtratı gereği tarihin her devrinde, yaşadığı ve şahit olduğu olay ve olguları başkalarıyla paylaşmak istemiştir. Merak duygusundan dolayı da başkasının başına gelen olaylardan dâima haberdar olmak istemiştir. İnsanın bu merak duygusu zaman içerisinde onun farklı haberleşme yöntemleri bulmasına, kendisini farklı yollarla ifade etmesine olanak sağlamıştır. Yeri geldiğinde dumanla yeri geldiğinde gazete ve dergi yolu ile iletişime geçmişlerdir. Günümüzde ise radyo, televizyon, telefon, internet gibi farklı iletişim yolları aracılığıyla birbirileri ile iletişime geçmektedirler. Bu çalışmada da bu iletişim yollarından biri olan ve haberleşme açısından arşivi tutulabilecek ilk araçlardan olan gazetenin bir örneği araştırılıp ilim dünyasına kazandırılmaya çalışılmıştır. “Peymân” adındaki bu gazetenin Osmanlı Dönemi Diyarbekir Vilâyeti’nin bilinen ilk özel gazetesi olması hasebiyle de ayrıca bir öneme sahiptir.

Osmanlı Devleti’nin son yılları ve en çalkantılı dönemi olan II. Meşrûtiyet Dönemi’nde çıkan bu gazete, Diyarbekir Vilâyeti özelinde Osmanlı ülkesinde yaşanan siyâsi, iktisadi, askeri ve toplumsal olayları göz önüne sermektedir. Yerel bir gazete olması sebebiyle daha çok Diyarbekir Vilâyeti’nde yaşananlara yer veren gazete, her sayının sonunda Osmanlı Devleti’nin başkenti İstanbul’da yaşanan olaylar ve devletin başka devletler ile olan ilişkisi hakkında da haberler vermektedir. Peyman gazetesinin orijinal metinlerinin nerede olduğu bilinmemekle beraber, Milli Kütüphane ve Diyarbakır Tanıtma Vakfı’ndaki mevcut fotokopilerinden faydalanılarak bu çalışma elde edilmiştir. Çalışma yapılırken gazetenin eksik sayıları temin edilememiş, böylece ulaşılan sayılarla yetinilmek zorunda kalınmıştır. Gazetenin ilk sayısındaki bilgilere baktığımızda her hafta pazartesi günleri basılan gazetenin imtiyâz sâhibi ve mes’ul müdürünün Mirikâtibizâde Şükrü olduğu anlaşılmaktadır.

Peyman gazetesi 36 sayıdan oluşmaktadır. İlk sayısı 15 Haziran 1325 (28 Haziran 1909), son sayısı olan 36 sayı ise 22 Şubat 1325 (7 Mart 1910) tarihlidir. Peymân Gazetesi’nin 16, 26, 29, 30, 31, 32, 34 numaralı sayıları ise kayıp olduğundan çalışmaya dâhil edilememiştir. Mevcut sayılar transkript edilmekle birlikte, söz konusu sayılarda yoğun bir şekilde ele alınan konular eserin girişinde değerlendirilmiştir. Ayrıca kavram ve ifadeler dipnotlarla desteklenerek metinlerdeki bilgilerden daha fazla istifade edilmesi amaçlanmıştır. Peymân yazarları genellikle Osmanlı donanması, İttihad ve Terâkki Cemiyeti’nin faaliyetleri, Osmanlı birlik ve kardeşliği, II. Abdülhamid Dönemi uygulamaları, aşiretlerin durumu ve ıslahı gibi pek çok konuda yazılar kaleme almışlardır. Gazetenin yazar kadrosunda başta Ziya Gökalp olmak üzere Mirikatibizâde Şükrü, Mukâvelât Muharriri Amir

Adil, Pirinçizâde Feyzi, İttihâd ve Terâkki yöneticisi Yüzbaşı Mazhar gibi birçok isim ile beraber isim ve imzasını belirtmeden yazan çok sayıda yazar da mevcuttur. Ziya Gökalp, Tevfik Sedâd, Hüseyin Vedâd, Mehmed Mehdi, Mehmed Nâ'il müstear ismiyle yazılar kaleme almıştır.

CONTENTS

GİRİŞ	1
DİYARBAKIR TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
2. OSMANLI'DA BASIN	4
BİRİNCİ BÖLÜM	
PEYMÂN GAZETESİNİN TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ	13
PEYMÂN GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	13
1.2. PEYMÂN GAZETESİNİN İÇERİK ANALİZİ.....	17
1.2.1. II. Abdülhamid Dönemi	17
1.2.2. Girit Meselesi	20
1.2.3. Osmanlı Donanması ve Donanma Cemiyeti	23
1.2.4. Osmanlı Birlik ve Beraberliği	27
1.2.5. Hürriyet Kavramı ve İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Faaliyetleri ...	30
1.2.6. Aşiretler.....	34
1.2.7. Ahlâk, Adalet ve Manevi Duygular	36
1.2.8. Dönemin Sosyo-Ekonomik Hayâtı	40
İKİNCİ BÖLÜM	
PEYMÂN GAZETESİNİN TRANSKRİPSİYONU	44
2.1. BİRİNCİ SAYI.....	44
2.1.1. İki Söz.....	44
2.1.2. Diyarbakır Nasıl Bir Vâli İster?	44
2.1.3. 'İlm-i İctimâ.....	45
2.1.4. Şiir	47
2.1.5. Muhâberat;.....	47
2.1.6. Sûret-i Nutk	48
2.1.7. Şûûn.....	50
2.1.8. Vâli-i Sâbık Süleyman Paşa.....	50
2.1.9. 'Aşâr Vâridâtı	50
2.1.10. Taziyyet	50
2.1.11. Bir Karar-ı 'Adilâne.....	51
2.2. İKİNCİ SAYI	52
2.2.1. 'Aşiretlerin Nizâmnâme-i Mahsûsla Takyîdi	52
2.2.2. Siyâsiyât;.....	54

İçindekiler

2.2.3. Ahlâk;	56
2.2.4. Şiir;.....	57
2.2.5. Samsun'dan Telğraf	57
2.2.6. Peymân.....	58
2.2.7. Alçak Niyâzi'ye	58
2.2.8. Dicle Gazete ve Matbaası.....	59
2.2.9. Karar	59
2.3. ÜÇÜNCÜ SAYI.....	59
2.3.1. İdarîyat;	59
2.3.2. Siyasîyat;.....	60
2.3.3. Girid Mitingi	62
2.3.4. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız	64
2.3.5. Şiir	65
2.4.6. Posta İdâresinde Te'hirât	67
2.4. DÖRDÜNCÜ SAYI.....	68
2.4.1. Zira'at ve Ze'amet.....	68
2.4.2. Siyasîyat.....	70
2.4.3. Vâli-i Lahikâmızın Muvâsalâtı	71
2.4.4. Şiir	72
2.4.5. Telğraf Ve Posta Mûduriyetinden Tebliğ Olunmuştur	72
2.4.6. İstanbul'dan Husûsî Telğraflarımız	73
2.4.7. Küçük Hikâye	74
2.5. BEŞİNCİ SAYI	76
2.5.1. Selâm Şavk-ı Encâm-ı Hazreti Padişâhî.....	76
2.5.2. Fermân-ı Âli Kırâati.....	76
2.5.3. Nutk-ı Vilâyetpenâhî	77
2.5.4. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutuk.....	79
2.5.5. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti Diyarbekir Hey'et-i Merkezi- yesine	81
2.5.6. İd-i Millî	81
2.5.7. Faziletli Hoca Mahmud Efendi Tarafından Okunan Du'a	82
2.5.8. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutuk.....	83
2.5.9. Kadınların Mevlid Cem'iyetinde Mektubî Mensûlârlarından Hâfız Hamdi Efendi Merhûmun Kerime-i 'İffet Vesimesi Feyziye Hanım Tarafından İrâd Olunan Nutk	84
2.5.10. Millet Kırâathânesi'nin Resm-i Küşâdı	86

2.5.11. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız	89
2.5.12. Rûh Şiirim.....	90
2.5.13. Telğraf Hattı.....	90
2.6. ALTINCI SAYI.....	91
2.6.1. Eskiler ve Yeniler.....	91
2.6.2. Medreseler	92
2.6.3. Girid.....	94
2.6.4. Beyânnâme	95
2.6.5. Te'essüf.....	95
2.6.6. Tevzi'-i Mükâfât	95
2.6.7. Mini Mini Vatan Yavruları.....	97
2.6.8. 'Arz-ı Teşekkür	97
2.6.9. Ta'ziyât ve İ'tizâr	97
2.6.10. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız	97
2.6.11. İ'lan.....	98
2.7. YEDİNCİ SAYI.....	98
2.7.1. İttihâd ve Terâkki Cem'iyetinin -İd-i Millî Münâsebetiyle- Osman- lılara Beyânnâmesi.....	98
2.7.2. Tekyeler	100
2.7.3. Şahbal Piyesi	102
2.7.4. Mini Mini Vatan Yavruları Mab'ad	103
2.7.5. Zengin Lakin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhâvere	104
2.7.6. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız	105
2.8. SEKİZİNCİ SAYI.....	105
2.8.1. Bir Devlet Nasıl Gencleşir?	106
2.8.2. Fazilet ve Saadet	108
2.8.3. Silvan Kazası'nın 325 Senesi 'Aşârı	109
'2.8.4. Aynen Varaka	110
2.8.5. İstanbul'dan Husûsî Telğraflarımız	111
2.8.6. Zengin Lâkin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhâvere Mab'ad:	111
2.9. DOKUZUNCU SAYI.....	112
2.9.1. 'Arâzi Münâza'aları.....	112
2.9.2. Din 'İlmin Bir Netice-i Zarûrisidir	114
2.9.3. Uhûvvet-i Osmanîye – Millet Kırâathânesi.....	116

2.9.4. Diyarbekir Müzesi	117
2.9.5. Na'ibler	117
2.9.6. İstanbul'dan: Hususi Telğraflarımız	118
2.9.7. Zengin Lakin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhavereden Mâ ba'ad:	118
2.10. ONUNCU SAYI	120
2.10.1. Firârî Maznûnlar, Gıyâbî Mahkûmlar.....	120
2.10.2. Satvet-i Bahrîye	122
2.10.3. Heyet-i Sulhîye	123
2.10.4. Mahvisine Dâ'ir Telğrafla Gelen Mevâd-ı Kanûnîye	126
2.11. ONBİRİNCİ SAYI	127
2.11.1. Konferans	128
2.11.2. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutk	129
2.11.3. Sâhib-i İmtiyazımız Şükrü Beg Tarafından Millet Kıraâthânesinde Verilen Konferans	131
2.11.4. Muvâsalât ve 'azîmet.....	132
2.11.5. 'Avdet	132
2.11.6. Diyarbekir Vilâyeti İstinâf Müdde'-i 'Umûmîliğine	133
2.11.7. 'Adliye Nezâretinden Gelen Emr Sûretidir	133
2.11.8. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız	134
2.12. ONİKİNCİ SAYI	135
2.12.1. Meb'usân Ta'tili Münasebetiyle	135
2.12.2. Mısır Mahkeme-i Şer'îyyesinde Muhîb-i Meşrûtiyet 'Ulemâ-ı Kirâm'dan Diyarbekirli Fa'ik Efendi Tarafından Peymânı Tebrik..	136
2.12.3. İmtiyazât	137
2.12.4. Geçenlerde Mazhar-ı 'Avf-ı Âli Olan Yetmiş Dokuz Mevkûfinin Hin-i Tahliyeleri'nde Jandarma Dâiresi Pişgâhında Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından İrâd Olunan Nutk.....	138
2.12.5. Evliyâ-ı Etfâle Müjde	141
2.12.6. Der-saadet'den: Husûsî Telğraflarımız	141
2.13. ONÜÇÜNCÜ SAYI	142
2.13.1. Tebrik	142
2.13.2. Tanîn rüfekâmızdan: İttihad-ı 'Anâsır	142
2.13.3. Tahsil-i İbtidâî	143
2.13.4. Gazete	144
2.13.5. Tevzi'-i Mükâfât	145

2.13.6. Şiir.....	145
2.13.7. Selânik’de Leylî ve Nahârî İttihâd ve Terâkki Mektebi.....	146
2.13.8. Hülâsâ-ı Havâdis.....	146
2.13.9. Tasfiye-i Rütbe-i ‘Askerî	146
2.13.10. Küçük Hikâye	147
2.13.11. Muvâsalât.....	149
2.13.12. ‘Aks-i Seda-ı Rûfekâmızdan	149
2.13.13. Diyarbekir İttihâd Cem’iyetiyle Belediye Riyâsetine.....	150
2.14. ONDÖRDÜNCÜ SAYI.....	150
2.14.1. Bu Mıydı Beklediğimiz?.....	150
2.14.2. Peymân Gazetesi İdarehânesine – 26 Haziran 325.....	151
2.14.3. Mekteb-i ‘İdadi’nin Şehâdetnâme-i Rahim Tevzi’inde Müdîr Mu’âvini ‘Abdûrrezâk Efendi Tarafından Virilen Konferans:.....	153
2.14.4. Der Saâdet’den: Husûsî Telğraflarımız	156
2.15. ONBEŞİNCİ SAYI.....	157
2.15.1. Hey’et-i Tensikiyede Canlı Heykeller	157
2.15.2. Ricâl-ı Hükûmet ‘Adâlet ve İstikamete Alışmalıdır	159
2.15.3. Tensikât Münasebetiyle.....	161
2.15.4. Medeniyet Lekesi	161
2.15.5. Te’essüf-i ‘Azîm	162
2.15.6. Hülâsâ-ı Havâdis.....	163
2.15.7. Der-saâdet’den Husûsî Telğraflarımız	163
2.16. ONYEDİNCİ SAYI	164
2.16.1. Tebrik ve İ’tizâr	164
2.16.2. ‘Adâlet.....	164
2.16.3. Me’murlarımız Nasıl Olmalıdır.....	165
2.16.4. Tensikât ve Teşkilât	167
2.16.5. Mâ ba’d-ı İslâmiye	168
2.16.6. Dâhilîye Nezâret-i Celîle’nin 10 Ağustos Sene 325 Tarihli ve 325 ‘Umûm Nümerolu Tahrîrat ‘Alîyesi Sûretidir	170
2.16.7. Muvasalat	170
2.16.8. Firârî Niyâzi.....	171
2.16.9. Der-saâdet’den Husûsî Telğraflarımız	171
2.17. ONSEKİZİNCİ SAYI	171
2.17.1. Ulviyet	172
2.17.2. Lisân-ı Dinî.....	173

2.17.3. Matbu'ât ve Vezâifi	175
2.17.4. Donanmamızın İade-i İhtişâmı Neye Vabestedir	176
2.17.5. Konferans	177
2.17.6. Peymân	178
2.17.7. Bir Ziyâ'-ı Elîm	178
2.17.8. İ'lan	178
2.18. ONDOKUZUNCU SAYI	179
2.18.1. Velâdet-i Hümâyûn	179
2.18.2. Resm-i Küşâd	179
2.18.3. Tensik Me'murlarından Bir Ricâ	180
2.18.4. Islâh-ı Medârise 'Aid Birkaç Söz "Ta'limât Yahud Tenbiyat"	181
2.18.5. En Büyük Derd Câhillikdir	183
2.18.6. Tiyatro Hakkında Bir İki Söz	184
2.18.7. Menkibeler Yahûd Felâket-i İstibdâd	185
2.18.8. 'Adliye Nezâret-i Celilesinin 22 Teşrî-i Evvel Sene 325 Tarihli Telgrafnamesi Sûretidir	185
2.19. YİRMİNCİ SAYI	186
2.19.1. Bedbîn Olmayalım	186
2.19.2. Tevehhüm	189
2.19.3. Donanmamız İçün Teşebbüsât-ı Millîye	190
2.19.4. Hayât-ı Devlet-i Osmanîye	191
2.19.5. Âzimet	192
2.20. YİRMİBİRİNCİ SAYI	193
2.20.1. Teavûn-ı Donanmay-ı Osmanî	193
2.20.2. Memleketimizde Asâr-ı Medeniyet	197
2.20.3. 'Adâlet	198
2.21. YİRMİİKİNCİ SAYI	200
2.21.1. Hey'et-i Tensikiye'den Bir Rica	200
2.21.2. Sergüzeşt-i Hayâtımızdan Bir Sahife-i İntibâh	201
2.21.3. İltimâs Devlet İçün Bir Tehlikedir	203
2.21.4. Donanmamız	204
2.21.5. Hayât-ı Devlet-i Osmanîye	205
2.22. YİRMİÜÇÜNCÜ SAYI	207
2.22.1. Meclis-i Meb'usânımızın Küşâd ve İctima'ı	207
2.22.2. Kanûn Mecmu'aları	210
2.22.3. Cizre'den Bir Sâda	211

2.22.4. Peymân.....	211
2.22.5. Donanma-yı Osmanî İ'âne-i Millîye Cem'iyeti.....	211
2.22.6. Teşebbüsât-ı Hayriye	212
2.22.7. Ma'sum	212
2.22.8. Muvasalat.....	213
2.22.9. Şükrân-ı 'Alenî.....	213
2.22.10. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Kulübünde Gice Dersler	213
2.23. YİRMİDÖRDÜNCÜ SAYI.....	214
2.23.1. İki Müessir Kuvvet.....	215
2.23.2. Köylüleri Düşünelim	216
2.23.3. Nezâfet ve Tahâret ve Tedâbir-i Sıhhiye.....	218
2.23.4. Kardaş Nasihâti	221
2.23.5. Ahâlimize Vaz'-u Nasihât	221
2.24. YİRMİBEŞİNCİ SAYI.....	222
2.24.1. Mîlel-i Ğayrı Müslime Kur'a-i Fermân-ı Âliyesidir	222
2.24.2. Tensikât	223
2.24.3. Münhalât.....	223
2.24.4. Münhâlat.....	224
2.24.5. Alatin Sakinine Bir Hitab	225
2.24.6. Kardaş Nasihâti	227
2.24.7. Donanma'nın İhyası	227
2.24.8. Ahalimize Vaz' ve Nasihât	231
2.25. YİRMİYEDİNCİ SAYI.....	232
2.25.1. Meşrûtiyet'in Fâideleri;	232
2.25.2. Tensikât'dan Sonra	233
2.25.3. Tensikât	234
2.25.4. Muhâsebe-i Vilâyet:.....	235
2.25.5. Mardin Sancağı	236
2.25.6. Ma'den Sancağı.....	237
2.25.7. Siverek Sancağı.....	237
2.25.8. Cennetmakân – Fatih Sultân Mehmed Hân – Lisânından.....	238
2.25.9. Ahâlimize Vaz'-u Nasihât	239
2.25.10. Merkez Posta Müdîriyetinden	239
2.26. YİRMİSEKİZİNCİ SAYI	240
2.26.1. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti	240
2.26.2. Meşrûtiyetin Fâ'ideleri	240

İçindekiler

2.26.3. Hakk-ı Hayât	241
2.26.4. Tensikât	242
2.26.5. Mardin Sancağı	243
2.26.6. Ma'den Sancağı	243
2.26.7. Siverek Sancağı	244
2.26.8. Midyâd Kazası	244
2.26.9. Palu Kazası	245
2.26.10. İ'âne-i Bahriyye Hizmet	245
2.26.11. Donanma'nın İhyâsı Mâ ba'ad:	247
2.27. OTUZÜÇÜNCÜ SAYI	248
2.27.1. Osmanlı Ajansı	248
2.27.2. Meşrûtiyet'in Muhâfızı, Müdâfi'i Matbu'atdır	248
2.27.3. Belediye İntihâbatı	250
2.27.4. Osmanlı Hanımlarına	251
2.27.5. Medreseler Nizâm-nâmesi	252
2.27.6. Tensik Komisyonun'dan	253
2.27.7. Drama Torpido Muhâribi	253
2.27.8. Dordnut Zırhlısı	254
2.27.9. Torpido Geçerler	254
2.27.10. Hanımların Galeyan-ı Hâmiyetit	254
2.27.11. Nümûne-i Hâmiyet	254
2.27.12. İttihâd ve Terâkki Kulübünde Kanûn-ı Cezâ Dersi	255
2.28. OTUZBEŞİNCİ SAYI	255
2.28.1. Osmanlı Ajansı	255
2.28.2. Mektebler Hakkında Bir İki Söz	256
2.28.3. Havâdis-i Müteferika	258
2.28.4. Donanma'nın İhyâsı	262
2.29. OTUZALTINCI SAYI	263
2.29.1. Osmanlı Ajansı	263
2.29.2. Donanma Hakkında Mektub	264
2.29.3. Havâdis-i Müteferika	265
2.29.4. İ'âne-i Millîye-i Bahriye	268
2.29.5. Rüşdiye-i 'Askeriye Müdiriyyeti'nden	270
SONUÇ	271
KAYNAKÇA	273
EKLER	277

KAYNAKÇA

- AKŞİN, Sina, “I. Meşrûtiyet Meclis-i Mebusanı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.25, s. 19-39.
- AKYÜZ Yahya, “Abdülhamid Devrinde Protestan Okulları İle İlgili İki Belge”, **A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, Ankara, 1970, s. 121-128.
- ATALAY, Talip, “Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyarbakır Vilâyet Gazetesi ve Ermeniler”, **AÜİFD** 47, s. 143-158.
- BEYSANOĞLU, Şevket, **Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi**, C.I, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Diyarbakır, 1998.
- , **Ziya Gökalp’in İlk Yazı Hayâtı**, Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Diyarbakır, 1956.
- , **Bütün Cepheleri ile Diyarbakır**, Şehir Matbaası, İstanbul, 1963.
- , **Ziya Gökalp’in İlk Yazı Hayâtı**, Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Diyarbakır, 1956.
- BOSTAN, İdris, “Osmanlılar (Medeniyet Tarihi, Askeri Teşkilât, Denizcilik)”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, 2007.
- BOZAN, Oktay, **Milli Mücadele Döneminde Diyarbakır 1918-1923**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, s. 302-303.
- , “20. Yüzyılın Başında Eşraf-Aşiret Çatışması: Millî Aşireti Ve Diyarbakır Eşrafı Örneği”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2017, 33(2):96. s. 1-46.
- , “Ali Batı (Elikê Batê) Olayı” **Uluslararası Ömerli/Ömeran ve Çevresi Sempozyumu**, Kent Işıkları Yayınları, İstanbul, 2012, s. 556-575.
- , “İttihat ve Terâkki Cemiyeti’nin Fırıldakları Yahûd Tarih-i Matem”, **e-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.1, Nisan 2017, C.9, s. 471-486.
- , **Diyarbakır Vilâyetinde Ermeniler ve Ermeni Olayları (1878-1920)**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2013.
- , “31 Mart Olayının Taşradaki Yankıları: Diyarbakır Örneği”, **SBARD**, Yıl: 15, Sayı: 29, 2017/1, s. 107-132.
- , “Peyman Gazetesi Bağlamında İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Diyarbakır Şubesinin Faaliyetleri”, **Osmanlı’dan Günümüze Diyarbakır**, Edit: İbrahim Özcoşar, Ali Karakaş, Mustafa Öztürk, Ziya Polat, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018, s. 385-408.
- , **Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Döneminde Mardin**, Çizgi Yayınları, Konya, 2021.
- EMİROĞLU, Kudret, **Anadolu’da Devrim Günleri: II. Meşrûtiyet’in İlanı**, Ankara, İmge Yayınları, 1999.
- GEVGİLİLİ, Ali, “Türkiye Basını”: **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, 1983.
- GÖK, Nurşen, “Donanma Cemiyeti’nin Anadolu’da Örgütlenmesine İlişkin Gözlemler”, **Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 27, s. 77-93.
- GÖKALP, Ziya, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tedkikler**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1992.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “Diyarbakır”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, 1994.
- , “İttihat ve Terâkki Cemiyeti’nin Fırıldakları Yahûd Tarih-i Matem”,

- e-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.1, Nisan 2017, C.9, s. 471-486.
- GÜRSOY, Şahin, ÇAPÇIOĞLU, İhsan, “Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, **AÜİFD** 47, S. 2, s. 89-98.
- HÜLAGÜ, Metin, “1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit”, **CIE-PO-14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi**, Ege Üniversitesi, İzmir, 18-22 Eylül 2000.
- ISSI, Murat, “Peymân “Diyarbakır’ın İlk Hususi Gazetesi”, **Şarkıyyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, S. VII, s. 91-114.
- İNALCIK, Halil, **Türk Denizcilik Tarihi**, T.C Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara, 2002.
- İNAN, Meral, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Deniz Savaşlarının Anatomisi**, “Yüksek Lisâns Tezi”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, 2016.
- İZGÜER, Ahmet Zeki, **Diyarbakır Salnâmeleri**, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Diyarbakır, C. 1, 1999.
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C. IX, Ankara, TTK, 1996.
- KIRMIZI, Abdülhamit, “Meşrûtiyette İstibdat Kadroları: 1908 İhtilalinin Bürokraside Tasfiye ve İkame Kâbiliyeti”, **1908-2008 Jön- Türk Devrimi’nin 100. Yılı Uluslararası Kongre Bildirileri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 28-30 Mayıs 2008.
- KIŞ, Salih, **Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü Von Der Goltz Paşa (1883-1895)**, Palet Yayınları, İstanbul, 2017.
- KIZILTAN, Yılmaz, “I. Meşrûtiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan’ı”, **GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 26, s. 251-272.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, BİRİNCİ, Ali, “Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler”, **Kebikeç**, S. 2, s. 101-122.
- KURTARAN, Uğur, “Osmanlı Bahriye Teşkilâtı’nın Tarihsel Gelişimi (Kuruluştan İnebahtı Deniz Savaşına Kadar)”, **Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, Bodrum, 2013, C. 1, s. 492-501.
- LEWİS, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993.
- MARDİN, Şerif, **Jön Türklerin Siyâsi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.
- Mehmed Ârif Bey, “**1893 Moskof Harbi, BAŞIMIZA GELENLER**”, Düzenleyen: Nihad YAZAR, Anadolu Neşriyat, İstanbul, 1974.
- MERCAN, Mehmet, **Anadolu’da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını**, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Diyarbakır, 1988.
- Muallim Cevdet, “**Mektep ve Medreseler**”, Hazırlayan: Erdoğan ERÖZ, Çınar Yayınları, İstanbul, 1978.
- ÖKSÜZ, Melek, “Girit Meselesinin Belirsizlik Yılları”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 25, s. 93-114.
- ÖRS, Orhan, “Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terâkki Cemiyeti”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 51, s. 679-716.
- Peymân Gazetesi**, 10 Cemâzi’el-Ahır 1327
- SEMİZ, Yaşar, “İttihat ve Terâkki Cemiyeti’nin Türkçülük Politikası”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 35, s. 217-244.
- SEZGİN, Suat, “Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi (II)”, **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, No: 19, s. 11-24.

Kaynakça

- Şeref Han, **Şerefname**, Arapça'dan Çeviren; Mehmet Emin BOZASLAN, Ant Yayınları, İstanbul, 1971.
- TUKİN, Cemal, "Girit, Kıbrıs'tan Sonra Akdeniz'in En Büyük Adası", **DİA**, C.14, İstanbul, 1996.
- TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, C.3, s.7.
- TUNCAY, Hasan, **Ziya Gökalp**, Toker Yayınları, İstanbul, 1978.
- TÜTENGİL, Cavit Orhan, **Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1954.
- ULUÇ, A. Vahap, "Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret", **Mukaddime Dergisi**, S. 2, s. 35-52.
- UYANIK, Ercan, "II. Meşrûtiyet Dönemi'nde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 42, s. 67-88.
- UZUN, Hakan, Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrûtiyet Dönemi, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi**, C. 6, s. 145-162.
- YALÇIN, E. Semih, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları**, Berikan Yayınları, Ankara 2003.
- YAZICI, Nesimi, **Takvim-i Vekâi Belgeler**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983, s. 51.
- YILMAZÇELİK, İbrahim, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**, TTK, Ankara, 1995.
- , "Osmanlı Hakimiyeti Süresince Diyarbekir Eyaleti Valileri (1515-1838)", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 10, Sayı:1, Elazığ, 2000, S. 233-287.